

Írta: Bogár Zsuzsa

MEGJEGYZÉSEK EGY HOZZÁSZÓLÁSHOZ AVAGY ELMÉLETEK ÉS ADATOK A CSECSEMŐOTTHONI GONDOZÁS KÖVETKEZMÉNYEIRŐL

Forrai Mária és Dénes Zsuzsa reflexióját még volt szerencsém nyomdába kerülés előtt olvasni, így most lehetőségem nyílt arra, hogy néhány megjegyzést fűzzek hozzá. Az írásra nem az motivál, hogy megvédjem az eredeti cikk íróját, hiszen személyesen nem is ismerem őt, cikkét olvasva azonban nagy meglepéssel nyugtáztam: végre valaki ír erről a témáról, és végre valaki, aki szakmai érvekkel alátámasztja a csecsemőotthoni nevelkedés hátrányait. Volt bennem azonban egy keserűségérzés is, hiszen szinte biztos voltam benne, hogy a számomra igencsak meggyőző sorok süket fülekre találnak a csecsemőotthonok lelkes hívei között. Tudtam, hogy valószínűleg nem fogják megérteni az írás lényegét, és mélységesen fel lesznek háborodva dr. Kardos Ilona drámai sorain. Érzéseim beigazolódtak: amint látható, még tollat is ragadtak annak érdekében, hogy hatalmas felháborodásuknak hangot adjanak.

Mint írtam, nem szeretnék fogadatlan prókátora lenni senkinek, de engedtessek meg nekem, hogy röviden reflektáljak Forrai Mária és Dénes Zsuzsa kritikáira.

- Valóban Bowlby volt az, aki először foglalkozott a korai szeparációval és ennek a felnőtt életre gyakorolt hatásával. Az ő elmélete, mely szerint az anyához való kapcsolódás teljes hiánya az első három életév során egy olyan személyiség kifejlődéséhez vezet, aki képtelen igazi érzelmekre épülő, tartós kapcsolatot kialakítani másokkal, valóban kicsit szélsőséges, de azok a szerzők, akik később foglalkoztak ezzel a témával, nem utasították el Bowlby elméletét, inkább tovább fejlesztették, finomították, fontos kiindulópontnak tekintették. Így például számos szerző beszámolt arról, hogy az anyától való szeparáció különböző formái, melyek általában harmonikus, de személyes szeretet nélküli életet jelentenek, nagymértékben veszélyeztetik a biztonságos szülő-gyermek kapcsolat kialakulását (Rutter, Quinton, Hill, 1990).

- Igen, Tizard valóban leírta 1975-ben, hogy azokban a csecsemőotthonokban felnövekvő gyermekek, ahol stabil a gondozónői gárda, meghatározott a gondozó-gyermek arány, sem intelligenciájukban, sem emocionális zavarok terén nem mutattak eltéréseket a családban felnőtt gyermekektől. De ugyancsak Tizardtól származik a következő idézet is: „az intézetben élő gyermekeknek a személyes interakciók alacsony intenzitása miatt nincs lehetőségük mélyebb, szorosabb kapcsolat kialakítására egy kötődési személlyel. Ezek a gyermekek megkülönböztetés nélkül mindenkire, még a teljesen idegen emberekhez is barátságos viszonyulást mutatnak.” (Hodges és Tizard, 1989)

A következőkben szeretném szó szerint idézni a Forrai Máriaék által említett Ruttert:

„Számos kutatás azt találta, hogy az életük korai szakaszától intézetben nevelkedő gyermekek igen magas arányban mutatnak viselkedési és érzelmi zavarokat, köztük kapcsolati nehézségeket is.” (Rutter és Quinton 1988, idézi Rutter és O'Connor 1999) A tanulmányt tovább olvasva kiderül, hogy ez az állítás nem csak a számos gondozónőváltást elszenvedett gyermekekre igaz. Rutter ugyanis megemlíti egy Görögországban végzett kutatást (Vorría, 1998, idézi Rutter és O'Connor 1999), ahol az intézeti gondozónők között jóval alacsonyabb a fluktuáció, ennek ellenére mégis igen nagyszámban mutatkoznak pszichikai problémák a gyermekek körében.

Az elmúlt 20-30 évben számos vizsgálat is készült arra vonatkozóan, hogy azok a gyermekek, akik az örökbefogadásuk előtt intézetben élnek, milyen kapcsolatot alakítanak ki örökbefogadó anyjukkal: Yarrow egy 1973-ban végzett vizsgálatában azt találta, hogy a hat hónapos kor után örökbe fogadott gyermekek visszautasító magatartást mutattak anyjukkal szemben, és gyakrabban fordultak elő náluk szocioemocionális problémák, mint a hathónapos koruk előtt örökbe fogadott gyermekeknél (Juffer és Rosenboom, 1997).

- Dozier szintén a hathónapos kort vette határvonalnak, de ő a kötődés minőségére koncentrált: a hathónapos koruk alatt örökbe fogadott gyermekek nagy része biztonságos kötődést mutatott, míg a másik csoport szinte kizárólag bizonytalan kötődésű gyermekekből állt (Stovall és Dozier, 1997).

- Egy romániai intézetből Kanadába örökbefogadott gyermekek utánkövetését végző vizsgálat az indiszkrinatív barátságosságra is rákérdezett. A vizsgálatot végző kutatók azt állapították meg, hogy főleg a nyolchónapos kor felett örökbe fogadott gyermekeknél jelentkezett ez a probléma, és főleg azoknál, akik a bizonytalan kötődés jeleit mutatták (Chisolm, 1996).

Arra vonatkozóan is több kutatást készítettek, hogy a csecsemőotthonokból örökbefogadott gyermekek körében milyen mértékben jelennek meg viselkedési és emocionális problémák. Ezekből a kutatásokból az derül ki, hogy a csecsemőkorokban az anyai szeretetet és családi biztonságot nélkülözni kénytelen gyermekek körében magasabb volt a feszült, ellenséges alkalmazkodásra képtelen gyermek. Tanáraik általában kevésbé népszerűnek és agresszívebbnek ítélték meg őket (Howe, 1997).

Természetesen mindezen problémák háttérében számos tényező állhat, és lehet benne része az örökbefogadó szülők esetleges szorongásának is, de véleményem szerint nem elhanyagolható az a tényező, hogy ezeknek a gyermekeknek sérült a korai kötődésük, vagy éppen egyáltalán nem volt lehetőségük korai kötődés kialakulására.

A felsorolást néhány személyes tapasztalattal is kiegészíteném.

A reflexió szerzői igen keményen nekiszegezik a kérdést az eredeti cikk szerzőjének, mondván milyen alapon állítja azt, hogy a csecsemőotthoni gondozás nélkülözi az érzelmi befektetést, folyamatosságot és a csecsemő igényeihez való alkalmazkodást. Nekem volt szerencsém látni erről egy filmet. Arról, hogy hogyan gondozzák az ország legismertebb, évtizedekig módszertani intézetként működő, és magát mindenben elsőrangúnak valló csecsemőotthon dolgozói az ott élő gyermekeket. Egy olyan módszer vezérli őket, amelynek alapja, hogy az érzelmek verbális és non-verbális kifejezésének hiányával igyekszik megakadályozni azt, hogy a gyermek és a gondozónő között szoros érzelmi kapcsolat, személyes kötődés alakuljon ki. Hol van akkor itt az érzelmi befektetés? Ha a csecsemő nem kap egy őszinte mosolyt, szerető ölelést, milyen érzelmi háttérrel beszélhetünk? Szerencsére az ország 31 csecsemőket ellátó gyermekotthona közül a többség nem e fenti elvek alapján működik. Az viszont talán minden csecsemőotthonra jellemző, hogy a gyermekek etetése, fürdetése, öltöztetése, és mindezekkel együtt az az alkalom, amikor a gondozónő minden figyelme a gyermekre irányul, meghatározott sorrendben és nagyon limitált időben történik. Hiába sír egy gyermek, hiába igényelné a biztonságos érzelmi közelséget – nincs rá bármikor lehetősége, csak akkor, ha rákerül a sor. A gondozás tehát egyáltalán nem a gyermek igényeinek megfelelően történik, de ami még ennél is fontosabb, a gondozónő érzelmileg is csak ebben a meghatározott periódusban érhető el a gyermek számára.

Mindezek után már csak egy „aprócska” részletre szeretném felhívni az olvasók figyelmét. A reflexió szerzői felróják dr. Kardos Ilonának, hogy milyen jögről állítja ő össze a csecsemőotthont az optimális családi helyzettel, hiszen ezeknek a gyermekeknek a többsége otthon veszélyeztetve van. Jómagam értetlenül álltam meg e mondatnál, és az első

kérdés, ami felmerült bennem, ez volt: „A szerzők talán még nem hallottak a nevelőszülői gondozásról?” Ha a vér szerinti család nem is, de a nevelőcsaládok optimális otthont tudnának nyújtani ezeknek a veszélyeztetet helyzetben élő gyermekeknek. Több száz, tanfolyamot végzett nevelőszülő vár arra az országban, hogy végre segíthessen egy gyermeknek azzal, hogy biztonságos, szerető, harmonikus otthont, családot nyújtson neki, mégis közel 1400 gyermek él még mindig csecsemőotthonban. És hogy a szerzők utolsó kérdését se hagyjam megválaszolatlanul, bár számomra nagyon meglepő, hogy vannak emberek, akiknek ez nem egyértelmű: a cikk valószínűleg azért íródott, hogy a gyermekvédelemben dolgozó és gyermekek sorsáról döntő szakembereknek felhívja a figyelmét arra, mennyire fontos egy gyermek számára a család, és a család hiányának milyen súlyos és hosszú távú következményei lehetnek a gyermek életében. Hogy azok, akik döntenek, mindig tudatában legyenek ennek, amikor egy-egy kisgyermek sorsát egy életre meghatározzák.

Felhasznált irodalom:

CHISOLM, K. (1996): Románián Adoptees Three Years later: Attachment and Indiscriminately Friendly Behavior Posterat the Biennial Conference of the International Society for the Behavioral Development 1996, Aug. 12-16 Québec City, Canada

HODGES, J., TIZARD, B.(1989): Social and Family Relationship of Ex-Institutional Adolescents Journal of Child Psychology and Psychiatry 1989 Vol. 30 No.1.

HOWE, D. (1997): Parent-reported Problems in 211 Adopted Children: Somé Risk and Protective Factors Journal of Child Psychology and Psychiatry 1997 Vol. 38 No. 4.

JUFFER, F, ROSENBOOM, L G. (1997): Infant-Mother Attachment of Internationally Adopted Children in the Nether-lands International Jurnal of Behavior Development 1997 Vol. 20. No. 1.

RUTTER, M., O'CONNOR, T. G. (1999): Implications of Attachment Theory for Child Care Policies CASSIDY 1, SHAVER, P. R. (Ed.): Handbook of Attachment Theory, Research and Clinical Applications

RUTTER, M., QUINTON, D., HILL, J. (1990): Aduit Outcome of Institution – Reared Children: Males and Females Compared ROBINS, L, RUTTER, M. (Ed.): Straight and Devious Path-ways from Childhood to Adulthood New York Cambridge University Press 1990

STOVALL, C, DOZIER, M. (1997) in press

Ehhez a témához kapcsolódóan bővebb információt találnak Michael Colé – Sheila R. Colé Fejlődéslélektan című könyvben a Szeparáció hatásai fejezetben (268-275. oldalig)